

Міністерство освіти і науки України
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**Факультет управління торговельно-підприємницькою
та митною діяльністю**

Кафедра туризму

«КРАЄЗНАВЧО-ТУРИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ»

Методичні вказівки до проходження навчальної практики

для здобувачів другого курсу першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти денної форми навчання галузі знань
24 «Сфера обслуговування» спеціальності 242 «Туризм і рекреація»

ХАРКІВ
2023

Міністерство освіти і науки України

ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**Факультет управління торговельно-підприємницькою
та митною діяльністю**

Кафедра туризму

«КРАЄЗНАВЧО-ТУРИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ»

Методичні вказівки до проходження навчальної практики

для здобувачів другого курсу першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти денної форми навчання галузі знань
24 «Сфера обслуговування» спеціальності 242 «Туризм і рекреація»

Затверджено рішенням Науково-методичної ради

Факультету УТПМД

Протокол № ____

від «__» _____ 2023 р.

ХАРКІВ

2023

УДК 379.85

К 77

Схвалено
на засіданні кафедри туризму
Протокол № 5 від « 12 » січня 2023 р.

Краєзнавчо-туристична діяльність: методичні вказівки до проходження навчальної практики здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної форми навчання, спеціальності: 242 «Туризм і рекреація» / Державний біотехнологічний університет; упоряд.: С.М. Калініченко, С.О. Заїка, О.В. Грідін, Г.Ю. Омельченко, А.В. Грїбїник. – Харків : ДБТУ [б. в.], 2023. – 46 с.

Методичні вказівки для навчальної практики «Краєзнавчо-туристична діяльність» складені у відповідності до навчального плану.

Видання призначене для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної форми навчання, спеціальності 242 «Туризм і рекреація».

Відповідальний за випуск : С.М. Калініченко, к.е.н., доцент

© Калініченко С.М., Заїка С.О., Грідін О.В.,
Омельченко Г.Ю., Грїбїник А.В., 2023

© ДБТУ, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	6
1.1. Мета та завдання практики.....	6
1.2. Календарний графік практики.....	7
2. ЗМІСТ ПРАКТИКИ.....	8
3. ЗАВДАННЯ ЗА ТЕМАМИ.....	9
4. КОНТРОЛЬ ЗА ПРОХОДЖЕННЯМ ПРАКТИКИ	26
5. СТРУКТУРА ПІДГОТОВКИ І НАПИСАННЯ ЗВІТУ З ПРАКТИКИ	27
6. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ	32
7. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ.....	33
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ	36
ДОДАТКИ.....	39

ВСТУП

Згідно з Законом України «Про освіту» та галузевою складовою державного стандарту України з вищої освіти за спеціальністю 242 «Туризм і рекреація» обов'язковою частиною освітньо-професійної підготовки здобувачів освіти закладів вищої освіти є практика. Навчальна практика з краєзнавчо-туристичної діяльності є невід'ємною складовою практичної підготовки бакалаврів з туризму.

Навчальна практика проводиться впродовж трьох тижнів на другому курсі навчання, що відповідає навчальному плану кафедри. Вона відкриває цикл практик з підготовки кваліфікованих фахівців у сфері туризму.

Навчальна практика з краєзнавчо-туристичної діяльності проводиться на базі туристичних підприємств, історико-культурних комплексів, музеїв, галерей тощо.

Здобувачі освіти на практиці повинні усвідомити, що сфера їх майбутньої діяльності стає все більш значущою в економічному розвитку незалежної України, поступово перетворюється на високорентабельний сектор економіки та важливий засіб культурного розвитку громадян.

Важливою передумовою опанування фаху є необхідність набуття комплексу фундаментальних і професійних знань, усвідомлення специфіки функціонування підприємств туристичного бізнесу на ринку споживчих товарів і послуг, встановлення активної творчої та громадської позиції.

Значне місце в навчальній практиці приділяється: загальним питанням галузевого стандарту вищої освіти в Україні; особливостям організації та змісту освітньо-професійної програми підготовки фахівців з туристичного обслуговування на різних

освітньо-кваліфікаційних рівнях у ЗВО; сутності навчального плану щодо підготовки бакалавра з туризму; організації виховної роботи у ЗВО; спрямованої на формування національної свідомості та гідності громадянина України; підвищенню рівня загальної культури; створенню умов для розкриття та розвитку талантів, особистості.

Особливе значення в навчальній практиці має: ознайомлення здобувачів освіти другого курсу із професійним призначенням; кваліфікаційними вимогами, основними виробничими функціями організатора подорожей (екскурсій); зі специфікою змісту його діяльності в туристичних операторах та туристичних агентствах, бюро подорожей та екскурсій, інших підприємствах туристичної галузі; з основними завданнями діяльності фахівця туристичного обслуговування, які викладені в обов'язковій та варіативній частинах освітньо-професійної програми.

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Мета і завдання практики

Метою навчальної практики з краєзнавчо-туристичної діяльності є ознайомлення здобувачів зі змістом їх майбутньої професії, з характером та сферою професійної діяльності, з туристично-рекреаційними об'єктами в регіонах України, функціонуванням туристичних закладів та природно-заповідними структурами.

Основними завданнями навчальної практики з краєзнавчо-туристичної діяльності є:

- ознайомлення з професійними вимогами до фахівця з туризму, необхідними практичними вміннями та навичками;
- ознайомлення із сферою майбутньої професійної діяльності, переліком основних типів і категорій підприємств, які обслуговують туристів тамісцеве населення; визначити посади, які може обіймати бакалавр з туризму на підприємствах туристичної індустрії;
- виявлення територіальних особливостей природних, культурно-історичних та соціально-економічних ресурсів для розвитку туризму в обраному регіоні, оцінюванні придатності території для потреб туризму.
- опис існуючих туристичних ресурсів перспективних туристичних маршрутів та вивчення можливості їх впровадження;
- здійснення оцінки торговельної інфраструктури населених пунктів (оцінка ринку пропозицій, цінової категорії, торговельних точок, їх розташування);
- дослідження діючого рекреаційного підприємства сфери туризму;
- оцінка навантаження пляжних зон в літній період, визначення фактичного і гранично допустимого навантаження окремих пляжних зон;

- проведення історико-географічного аналізу розвитку території, визначення ролі і значущості рекреаційного потенціалу території;

- визначити особливості організації навчальної, науково-дослідної, діяльності під час проходження практики;

- охарактеризувати новітні інноваційні технології, методи активізації досліджень та застосування їх при описі результатів роботи.

Об'єктами дослідження можуть бути групи туристичних підприємств, ресурсів: природних (рельєфу, геологічних, кліматичних, поверхневих вод, мінеральних вод, флори і фауни); історико-культурних (історичних, краєзнавчих, етнокультурних); соціально-економічних (туристичної інфраструктури, демографічних тощо).

1.2. Календарний графік проходження практики

Напрями роботи	Кількість днів
1. Ознайомлення з об'єктом практики, переліком виконуваних робіт	
2. Виявлення ресурсів для розвитку туризму	
3. Дослідження територіальних особливостей природних, культурно-історичних та соціально-економічних ресурсів	
4. Загальна характеристика основних типів і категорій підприємств, які обслуговують туристів	
5. Проведення історико-географічного аналізу розвитку території та об'єктів туристичної індустрії	
6. Виконання завдання за визначеною тематикою	
7. Характеристика професійної діяльності фахівця з туризмознавства	
8. Оформлення щоденника практики та підготовка звіту	

2. ЗМІСТ ПРАКТИКИ

Перед виходом на практику здобувач має:

- пройти інструктаж з організації проходження практики;
- пройти інструктаж з техніки безпеки;
- отримати завдання від керівника практики;
- отримати зразки документації, яка підтверджує проходження здобувачем навчальної практики (додатки).

Зміст і тематична структура навчальної практики з краєзнавчо-туристичної діяльності визначається її головною метою та основними завданнями. Під час лекційних занять студенти здобувають початкові теоретичні знання з дисциплін, передбачених навчальним планом – «Основи туризмознавства», «Історія розвитку світового туризму», «Економіка туризму», «Організація туризму» та визначають коло проблем, які необхідно вирішити у процесі проходження практики, ознайомлюються з її структурно-логічною схемою та взаємозв'язком з подальшою підготовкою бакалавра з туризму

Згідно з методикою проведення досліджень практика охоплює **три послідовних етапи**: підготовчий, основний та заключний.

Підготовчий етап є періодом теоретичного опрацювання матеріалу майбутніх польових досліджень. Складається загальна схема вивчення об'єктів туризму, календарний план проведення робіт, маршрут практики. Здійснюється пошук засобів пересування, вирішуються питання технічного забезпечення учасників маршруту. Підбирається необхідний картографічний матеріал. Опрацьовується література, що стосується проблем розвитку туризму в регіоні.

Польовий етап є основним у програмі практики і стосується безпосереднього проведення дослідницьких робіт під час маршрутних спостережень. Здобувач-практикант виконує свою ділянку роботи, вивчаючи свій вид туристичних ресурсів. Досліджуються не тільки наявність того чи іншого ресурсу, а також ступінь його привабливості та використання. Результати наносяться на робочу карту (план).

Заключний етап є періодом опрацювання зібраного матеріалу, теоретичних узагальнень та формулювання висновків про використання території для потреб туризму. Підсумком практики є написання звіту про виконану роботу і оформлення картосхем проведених досліджень.

3. ЗАВДАННЯ ЗА ТЕМАМИ

Тема № 1. «Релігійно-туристичні об'єкти досліджуваного регіону»

Загальні положення

Релігійно-туристичні об'єкти (РТО) є однією з головних і визначальних складових релігійного туризму. В Україні є велика кількість РТО.

Переважна більшість РТО в Україні належить православним і католикам. Основними видами РТО в православ'ї та католицизмі є монастирі, чудотворні ікони і моці святих. Два останніх види РТО можуть знаходитися при монастирях, що підсилює значення останніх, як "фокусів" паломництва. Наприклад, у Почаївській лаврі знаходиться дві чудотворні ікони, моці преподобного Іова Почаївського, стопа Богородиці.

До найвідоміших РТО належать Києво-Печерська лавра та Флорівський монастир у Києві, Почаївська лавра на півночі Тернопільської області, Святогорський монастир у с. Зимне Волинської та Корецький Свято-Троїцький монастир у м. Корець Рівненської областей, Свято-Успенська Патріарша обитель та Свято-Пантелеймонівський монастир в Одесі, Святогорський монастир поблизу м. Слов'яногорськ в Донецькій області, Унівська лавра та Крехівський монастир на Львівщині, Гошівський монастир на Івано-Франківщині та ін.

Українські землі славилися великою кількістю чудотворних ікон, які вшановуються у православ'ї та католицизмі. Зокрема, найбільше відомо чудодійних об'єкти ікон Богородиці. На українських етнічних землях знаходилося близько 200 чудотворних ікон Богородиці загальноукраїнського, регіонального і локального значення. Нині багато історично відомих в Україні ікон втрачено, деякі із них є національною гордістю інших народів (достатньо згадати Ченстоховську (колишню Белзьку) ікону Божої Матері, яка нині є національною святинею поляків і всесвітньо відомим РТО, чи

Владимирську (колишню Вишгородську) ікону Божої Матері. Тільки незначну частину чудотворних ікон чи їх копій в сучасній Україні можна назвати об'єктами релігійного туризму. Чи не найпопулярнішою можна вважати Зарваницьку ікону Божої Матері (знаходиться у с.Зарваниці на Тернопільщині), що є головним центром паломництва греко-католиків в Україні: у дні проц тут збирається до 5 тис. паломників.

Серед нехристиянських конфесій досить широку мережу РТО мають іудеї-хасиди. Одним із найбільш відомих у світі та найвідомішим в Україні об'єктом паломництва хасидів є могила цадика рабі Нахмана Брацлавського в Умані (Черкаська область), де щороку на свято єврейського Нового року збирається 5-6 тис. хасидів із понад 25 країн світу, а найбільше - із США та Ізраїлю. Багато поселень в Україні відомі тим, що в них народилися чи діяли цадика (керівники хасидів) або знаходяться їх могили. Це Гадяч на Полтавщині, Меджибіж, Попонне, Славута на Хмельниччині, Брацлав, Шаргород на Вінничині, Бердичів, Коростень, Малин, Веледники на Житомирщині, Тараща, Фастів на Київщині, Шпола, Тальне, Ротмистрівка на Черкащині, Ніжин на Чернігівщині, Окопи на Тернопільщині, Чернівці (Садгора), Вижниця на Буковині та ін. Відродження іудейських РТО є одним із найбільш перспективних проєктів у релігійному туризмі, зокрема в іноземному. В Україні діють релігійні святині й інших нехристиян: мусульман і караїмів (зокрема в Криму), буддистів (один із найвідоміших в Україні буддистських храмів знаходиться в околицях Черкас), кришнаїтів, язичників. Володіють РТО й квазірелігійні (напіврелігійні) об'єднання.

До РТО відносять найвидатніші культові споруди та цвинтарі. Кладовища бувають як загальні, так і поділені за національно-релігійними ознаками: некрокомплекси іудеїв, мусульман, протестантів, менонітів та ін. Культові споруди (приміщення для проведення богослужінь і виконання релігійних обрядів) у православ'ї і греко-католицизмі називаються церквами, храмами, соборами; у римо-католицизмі - костелами, санктуаріями; в іудаїзмі

- синагогами; в ісламі - мечетями тощо. Культові споруди приваблюють туристів, крім свого видатного релігійного значення, ще й архітектурою. Із 11897 діючих в Україні у 1996 р. культових споруд до пам'яток архітектури було зараховано 3464 споруди (29,1%). Відомі культові споруди - об'єкти релігійного туризму - знаходяться у Києві, Львові, Чернігові, Чернівцях, Одесі, Харкові, Сімферополі, Овручі та в багатьох інших населених пунктах.

Хоча найбільше РТО зосереджено у західній та центральній (зокрема у м.Києві) частинах України, проте в більшій чи меншій кількостях вони наявні увсіх регіонах. Таке розташування РТО дає змогу розвивати релігійний туризм на всій території нашої держави.

План опису релігійно-туристичних об'єктів:

1. Назва об'єкту.
2. Місце знаходження РТО, найближчі великі населені пункти.
3. Як дістатись до РТО.
4. До яких туристичних маршрутів включений РТО.
5. Історія створення РТО.
6. Історичні події, пов'язані з РТО.
7. Легенди, пов'язані з РТО.
8. Сучасний стан РТО.

Тема № 2 «Архітектурно-історична спадщина досліджуваного регіону»

Загальні положення

При визначенні всіх видів архітектурно-історичної спадщини як зарубіжна, так і вітчизняна пам'ятко-охоронна методика базується на історико-географічному, мистецькому, науковому критерії, враховує інші аспекти суспільно-історичної значущості об'єктів історико-культурної спадщини.

Аналогічні критерії прийнято як визначальні і в ряді міжнародно-правових документів, зокрема в Конвенції про захист всесвітньої культурної та природної спадщини. Для кожного з видів

пам'яток (археології, історії, містобудування та архітектури, мистецтва, монументального мистецтва, етнографії, документальних) той чи інший аспект суспільної цінності буде визначальним. Стосовно ж пам'яток містобудування, то кожна окрема пам'ятка в сукупності певною мірою становитиме і історичну, і наукову, і мистецьку цінність. Таким чином, *пам'яткою архітектури є будь-який твір архітектурно-будівельної діяльності людини, який становить для суспільства історичну, наукову, мистецьку або іншу культурну цінність*. Розуміння сутності пам'ятки архітектури, усвідомлення її суспільної значущості є важливою передумовою вирішення комплексу питань, пов'язаних з її охороною, реставрацією, використанням. Історична цінність пам'яток архітектури полягає передусім в їх пізнавальній ролі як джерел історичної інформації. Пам'ятки архітектури своїми формами, «ритмами», образами, здатні відбивати матеріальне й духовне життя суспільства певного історичного періоду: суспільний устрій, рівень розвитку економіки, науково-технічний розвиток, світогляд, культуру, побут, традиції населення. Як автентичні документи – свідоцтва про життя людей у минулому – пам'ятки архітектури є історичними джерелами для деяких наук (історії архітектури та містобудування, техніки, мистецтвознавства, етнографії тощо). Як результат колективної творчості іноді цілого покоління, пам'ятка архітектури вбирає в себе цілий пласт суспільного досвіду, інтегрує науку і культуру багатьох поколінь людей. Навіть кожен окремо взятий архітектурно-історичний об'єкт є хранителем певного досвіду, певних культурно-історичних традицій нації. Ця функція значно підсилюється, якщо ми розглядаємо історико-архітектурні комплекси, історичні центри міст або останні в цілому. Важливим показником, який визначає наукову значущість пам'яток архітектури, є хронологічний: чим давніша пам'ятка, чим вищий відсоток автентичності, збереженості її матеріальної культури, тим вищий ступінь наукової, історичної, туристично-пізнавальної цінності об'єкта. Суттєвим урахуванням наукової значущості матеріальної структури пам'яток архітектури

зі складною історією будівництва – таких, які не раз перебудовувалися. Так, ряд пам'яток культової архітектури XVI-XX ст. в Україні мають ту архітектурну форму, яка не відповідає початковому задуму, їх існуюча матеріальна структура склалася за декілька століть, увібравши нашарування різних історичних періодів. Важливим аспектом суспільної значущості пам'яток архітектури є естетична цінність, яка обумовлена художніми достоїнствами архітектурної форми, виразністю архітектурних деталей, декоративних елементів. Історична, наукова, естетична, художня цінність пам'ятки становлять суть її історико-культурного змісту. Крім перелічених чинників суспільно-історичної цінності архітектурно-історичних об'єктів, на збереженні пам'яток і їх історико-культурному змісті позначається утилітарна значущість (можливість їх використання в сучасних умовах). Отже, архітектурно-історичні об'єкти, архітектурна форма і матеріальна структура яких втілює в собі культурно-мистецькі досягнення певного історичного періоду або ж увібрали нашарування наступних етапів розвитку і є хранителями інформації, що становить історико-культурний, рекреаційно-пізнавальний інтерес, мають бути збережені як документи історії, твори архітектури і мистецтва, рекреаційно-туристські об'єкти. Таким чином, пам'ятки архітектури та містобудування є характерні, традиційні або ексклюзивні, унікальні громадські, культові, промислово-виробничі, військові споруди, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, архітектурні монументи та скульптурні пам'ятники (пам'ятники монументального мистецтва), які зберегли свою автентичність і становлять історичну, наукову, мистецьку та іншу історико-культурну цінність.

Структура архітектурно-історичних РТР. До складу архітектурно-історичних РТР входять 6 основних типів архітектурно-містобудівних споруд (споруди громадської, промислової, військової, культової архітектури, садово-паркового мистецтва, архітектурні монументи та скульптурні пам'ятники).

План опису архітектурно-історичних об'єктів (АІО):

1. Назва об'єкту.
2. Місце знаходження АІО, найближчі великі населені пункти.
3. Як дістатись до АІО.
4. Архітектурний стиль АІО.
5. До яких туристичних маршрутів включений АІО.
6. Історія створення АІО.
7. Історичні події, пов'язані з АІО.
8. Легенди, пов'язані з АІО.
9. Сучасний стан АІО.

Тема № 3. «Природно-заповідні території та розвиток туризму в регіоні»

Загальні положення

Природно-заповідний фонд (ПЗФ) України становлять ділянки суходолу і водного простору, екосистеми та об'єкти яких мають особливу природо-охоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонового моніторингу навколишнього природного середовища.

До природно-заповідного фонду належать: 1) природні території та об'єкти – природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища; 2) штучно створені об'єкти - ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Залежно від екологічної і наукової цінності заказники, пам'ятки природи, ботанічні сади, дендрологічні і зоологічні парки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва можуть бути загальнодержавного або місцевого значення.

Залежно від походження, інших особливостей, мети і необхідного режиму охорони заказники поділяються на ландшафтні, лісові, ботанічні, загальногеологічні, орнітологічні, ентомологічні, іхтіологічні, гідрологічні, загальнозоологічні, палеонтологічні, та карстово-спелеологічні.

Пам'ятки природи залежно від тих же чинників поділяються на комплексні, ботанічні, зоологічні, гідрологічні та геологічні.

Для потреб рекреаційно-туристичного використання найбільше відповідають *національні природні парки* (НПП).

НПП – основні природоохоронні, рекреаційні, культурно-освітні, науково-дослідні установи, які є національним надбанням, дорожніми цінностями природної та історико-культурної спадщини українського народу. Вони створюються для збереження, відтворення та ефективного використання неповторних природних територій, аналоги яких втрачені або трансформовані людиною.

В Українських Карпатах об'єктами туризму є такі НПП: Карпатський, Гуцульщина, Галицький (Івано-Франківська область), Синевир, Ужанський (Закарпатська область), Сколівські Бескиди (Львівська область), Вижницький (Чернівецька область).

В туристичному відношенні цінними є території біосферних та природних заповідників. *Біосферний заповідник* (БЗ) - природоохоронна науково-дослідна установа міжнародного значення. Створюються з метою збереження в природному стані найбільш типових екосистем біосфери, здійснення фонового екологічного моніторингу, вивчення навколишнього природного середовища, його змін під дією антропогенних чинників. З чотирьох діючих в Україні БЗ (Асканія-Нова, Чорноморський, Дунайський, Карпатський) лише один – Карпатський – знаходиться в Українських Карпатах (Закарпатська область).

Природні заповідники – природоохоронні, науково-дослідні установи загальнодержавного значення, що створені з метою збереження в природному стані типових або унікальних для даної ландшафтної зони природних екосистем з усією сукупністю їх компонентів; вивчення природних процесів і явищ, що

відбуваються в них; розробки наукових засад охорони навколишнього природного середовища; ефективного використання природних ресурсів; екологічної безпеки. В Карпатах створені такі заповідники: Розточчя (Львівська область) та Горгани (Івано-Франківська область).

План опису природно-заповідних об'єктів:

1. Назва об'єкту.
2. Місце знаходження об'єкту ПЗФ.
3. Як дістатись до об'єкту ПЗФ.
4. Площа об'єкту ПЗФ.
5. Історія створення об'єкту ПЗФ.
6. Природа об'єкту ПЗФ.
7. Туристичне використання об'єкту ПЗФ.
8. Легенди, пов'язані з об'єктом ПЗФ.
9. Сучасний стан об'єкту ПЗФ.

Тема № 4. «Природні умови для розвитку туризму та рекреації в регіоні»

Загальні положення

Територія України характеризується винятково сприятливими природними умовами для відпочинку, лікування, різних видів туризму.

Природно-рекреаційні ресурси — це природні умови, явища природи, що створюють комфортні умови для рекреаційно-туристичної діяльності і сприяють організації відпочинку і оздоровлення. Основними серед них є кліматичні, водні та флористичні. Оптимальне їх поєднання створює найсприятливіші умови для рекреації й туризму.

Кліматичні ресурси визначають загальну комфортність території, її придатність для лікування і відпочинку. Серед основних кліматичних особливостей, що визначають її комфортність — температурний режим, кількість сонячних днів на рік, вологість, атмосферний тиск, режим вітрів.

Клімат на більшій території України помірно континентальний, із сухим і переважно теплим літом, м'якою і вологою зимою. 150-190 днів на рік середньодобова температура перевищує +10° С. Кліматичні умови дещо інші в Карпатських і Кримських горах, а також на південному узбережжі Криму.

Важливою складовою рекреаційних ресурсів є *водні ресурси*, до яких належать моря, озера, водосховища, річки, придатні для організації відпочинку і оздоровлення. Найважливішим з них є Азовське і Чорне море. По території України протікає понад 70 тис. річок, серед яких найбільші - Дніпро, Дністер, Південний Буг, Сіверський Донець, Дунай. Більшість річок належить до басейнів Чорного та Азовського морів, 4% — до басейну Балтійського моря. Головна водна артерія України — Дніпро, третя за довжиною ріка Європи (2285 км, з яких 1205 км припадає на територію України). Карпатські річки придатні для подорожей на байдарках і каное (Черемош, Прут, Тиса, Стрий та ін.). На території України понад 3 тис. природних озер і 22 тис. штучних водоймищ. Найбільша кількість озер на Волинському Поліссі.

Серед природно-рекреаційних ресурсів важливу роль відіграють *бальнеологічні*, до яких належать мінеральні води, лікувальні грязі. Заклади, що функціонують за рахунок використання бальнеологічних ресурсів, розташовані переважно в Карпатському і Причорноморсько-Азовському регіонах. Найбільша кількість мінеральних джерел припадає на західну частину України (Львівську і Закарпатську області). Значні запаси лікувальних грязей зосереджені в південних і північно-західних областях. Найстаріші грязьові курорти — Бердянськ, Євпаторія, Саки, Куяльник. Торф'яні грязі використовуються на курортах Миргорода, Моршина, Черче та ін.

Важливою складовою рекреації, оздоровлення і лікування є *лісові ресурси*. За кількістю лісових насаджень Україна посідає одне з перших місць серед країн Європи. Площа лісів в Україні становить понад 100 тис. км² (17, 9%). Найбільш залісеними областями є Закарпатська (понад 54%) та Івано-Франківська (45%) області. У Львівській та Чернівецькій цей показник становить 32%.

Наявність лісів сприяє також розвитку специфічних видів туризму, зокрема полюванню. Найбільш значними мисливськими ресурсами володіють Карпатський і Поліський регіони. Це перш за все численні популяції лосів, оленів, косуль, диких кабанів, лисиць, зайців, пернатої дичини.

Для туризму значну цінність мають ландшафти, що відзначаються оздоровчими чи пізнавальними властивостями, включаючи рельєф, мальовничі краєвиди, печери. В Україні є печери, що за своїми розмірами не поступаються найбільш відомим у світі, і при відповідному обладнанні їх можна перетворити на рекреаційно-туристичні об'єкти міжнародного значення. Вони локалізуються переважно в Подільсько-Буковинському, та Кримському регіонах. Найбільші печери України – в Тернопільській області: Оптимістична (188 км) та Озерна (111 км).

План опису природно-географічних ресурсів розвитку туризму:

1. Просторове положення.
2. Геолого-оротографічні особливості.
3. Клімат.
4. Водні ресурси.
5. Флористичні ресурси.
6. Фауністичні ресурси.
7. Рекреаційно-туристське використання.
8. Легенди, пов'язані з природними ресурсами.
9. Екостан регіону.

Тема № 5. «Етнокультурна спадщина регіону як основа для розвитку етнотуризму»

Загальні положення

Популярність етнотуризму в багатьох країнах світу зумовлює необхідність його розвитку і Україні. Головною передумовою розвитку цього виду туризму в нашій країні є багата етнокультурна спадщина.

Україна – поліетнічна. Представники кожного етносу нашої країни намагаються зберігати та відродити набуті здобутки духовної й матеріальної культури. Тому можна стверджувати, що розвиток етнотуризму можливий на території всієї України.

Проте найбільш привабливими для туристів були і залишаються ті регіони, де етнокультурна спадщина є найбільш збереженою, найбільш самобутньою та регіони суміжного проживання представників різних етносів. Яскравим прикладом є регіон Українських Карпат – домівка представників багатьох етносів в минулому і тепер.

Етнос – це історично сформована соціальна сукупність людей, які володіють загальними, відносно стабільними особливостями культури та відповідним психічним складом, а також усвідомленням своєї єдності та ендогамією. Кожний етнос має неповторну внутрішню структуру та оригінальний стереотип поведінки, які іноді змінюються від покоління до покоління.

Сукупність соціально-історичних та духовно-культурних процесів, що зумовлюють виникнення етносів та їх подальший розвиток, має назву – *етногенез*. Кожен етнос має свою історію в часі та географічному просторі. Етнічна історія – це реальний процес змін та подій, яких зазнав етнос з часу свого виникнення до сьогодення в усій їх різноманітності й повноті. Історія етносу в різних формах відбивається у пам'ятках його духовної і культурної творчості та матеріальних здобутків.

В межах етносу виділяють етнографічні групи, утворення яких відбувається кількома шляхами, один з них – тривалий відрив частини етносу від основного етнічного масиву. Це характерно для більшості гірських регіонів, які ізольовані від основної частини етносу. Прикладом можуть бути представники етнографічних груп українців з Українських Карпат: гуцули, лемки та бойки.

Тема № 6. «Аніматорська туристична практика»

Загальні положення

Сучасний етап розвитку туристично-екскурсійної справи характеризується широким залученням до багатьох її напрямів аніматорських технологій. Підготовлений фахівець у галузі туризму і краєзнавства повинний володіти методиками організації і проведення заходів, призначених для задоволення потреб в організованому проведенні вільного часу. Тому з метою опанування технологічними особливостями організації і проведення анімаційних програм для молоді в рамках виїзного етапу краєзнавчої практики передбачається проведення культурно-масових розважальних заходів.

Кінцевою метою туристської анімації є задоволеність туриста відпочинком – його гарний настрій, позитивні враження, відновлення моральних і фізичних сил. У цьому полягають найважливіші рекреаційні функції туристської анімації.

Підготовка і розробка анімаційних програм – особлива діяльність в туристській галузі. Усі ці потреби властиві молоді, отже, молодіжному туризму просто необхідні наступні види анімації, що задовольняють відповідні потреби:– *анімація через рух* – задовольняє потребу в русі, що поєднується із задоволенням і приємними переживаннями;– *анімація через переживання* – задовольняє потребу у відчутті нового, невідомого, несподіваного при спілкуванні;– *культурна анімація* – задоволення потреб у духовному розвитку особистості через залучення до культурно-історичних пам'яток і сучасних зразків культури тих чи інших країн, регіонів, народів, націй;– *творча анімація* – задовольняє потребу в творчості, демонстрації своїх творчих здібностей і встановленні контактів з близькими за духом людьми через спільну творчість;– *анімація через спілкування* – задовольняє потреби в спілкуванні з новими, цікавими людьми, у відкритті внутрішнього світу людей і пізнанні себе через спілкування.

Реальні анімаційні програми носять найчастіше комплексний характер, а перераховані види анімації є складовими елементами цих програм. Під час краєзнавчої практики анімаційні програми рекомендується планувати на вечірній час днів камеральних обробок інформації.

Загальна програма анімації готується так, щоб розважальні елементи були різноманітні по своїй формі, цікаві і зрозумілі усім студентам групи, і щоб в заходах, що проводяться, були задіяні якомога більше учасників. Сценарій, музика, світло, хореографія, костюми – усе чітко продумується і організовується членами бригади і відповідальною особою (аніматором).

До традиційних форм організації анімаційних програм відносять:

- карнавал (гуляння у вигляді ходи, параду, маскараду);
- раут (культурно-масові збори, що не припускають танців);
- банкет (масові збори людей, в основі якого – щедре пригостання);
- містерія (постановка театралізованої п'єси релігійного змісту);
- раус (захід із зазивання глядачів на презентації, культурно-дозвільні програми);
- церемонія (культовий акт, що проводиться у суворому порядку – церемоніалі);
- шоу-програма, масове видовище, party.

Анімаційні програми включають танцювальні вечори, карнавали, конкурси, ігрові і спортивно-оздоровчі програми, театралізовані вистави, кольорові і яскраві шоу, святкування днів народження, вечори знайомств тощо. Видовищно-розважальні анімаційні програми включають святкові заходи, конкурси, фестивалі, карнавали, тематичні дні, ярмарки, дискотеки, танцювальні вечори. В кожному з них має бути своя «родзинка».

Категорично не рекомендується проводити поспіль (два або більше вечорів) однакові за типом, формою, жанром анімаційні програми.

Для того, щоб вдало скласти анімаційну програму, необхідно визначитися з рядом критеріїв, а саме, з:

- *жанром*, за яким створюється особлива атмосфера і відчуття для глядачів (драма, клоунада, мюзикл тощо). При цьому номери і фрагменти повинні поєднуватися так, щоб склалася єдина картина і пов'язувалася структура елементів цього представлення;

- *назвою дії*, яка вже здатна створювати настрій і розкривати його сутність;

- *сценарним планом*, у якому визначений перелік елементів, фрагментів, подій в процесі їх розвитку, персонажів, їх відношення і рух;

- *сценарієм*, тобто деталізацією пунктів сценарного плану, а також робота над літературною частиною – опрацюванням монологів і діалогів, мовного стилю;

- *режисерським планом* – складання і координація безперервного дієвого ланцюжка, робота з технікою, світлом і звуком.

Окрім цього є важливим те, де саме відбуватиметься дійство (на літньому майданчику, у барі, кафе), відповідно до цього необхідно визначитися з темпом, ритмом, включенням ефектних моментів і репетиційним періодом.

Технологія створення і реалізації анімаційних програм як система складається з декількох взаємозв'язаних підсистем:

- а) організаційна – організація спільної діяльності анімаційної команди, економічного (приватний фонд, оренда техніки тощо), технічного, рекламного блоків;

- б) інструкторсько-методична – створення і розробка сценарію заходу, текстів, підбір конкурсів, ігор і змагань, складання методичних рекомендацій на основі узагальнення досвіду;

- в) режисерська – розподіл ролей, постановка шоу;

- г) технічна – підготовка технічних засобів (споруд, інструментів тощо), майданчика (сцени) для анімаційного заходу, реквізиту, декорацій, освітлення, музичного супроводу тощо.

Розробка сценарію

Сценарій анімаційного заходу специфічний. Його специфіка заключається у тому, що це не просто художній твір, а розгорнутий план дій, що включає різноманітні елементи, кожен з яких має свій

зміст і структуру.

Роботу з підготовки і проведення анімаційної програми можна розділити на декілька етапів.

Перший етап – підготовчий, включає: визначення тематики і жанру анімаційної програми, визначення її цілей і завдань, проектування програми з урахуванням вікових, етнічних і інших особливостей учасників; створення або підбір сценарію і заходів для програми; складання кошторису витрат на проведення програми; розподіл обов'язків усередині анімаційної бригади; обмірковування технічних питань програми (підбір декорацій, костюмів, реквізиту, технічних засобів, запис фонограм тощо); проведення репетицій.

Другий етап – початковий, впродовж якого розробляється форма і проводиться рекламна кампанія анімаційного заходу (із повідомленням назви, місця проведення, часу початку дійства, необхідний дрес-код тощо).

Третій етап – змістовний, етап проведення анімаційної програми. Це відповідальна робота для усіх учасників: необхідно з'єднати зусилля усіх задіяних аніматорів і вирішити поставлені завдання.

Четвертий етап – завершальний, в ході якого відбувається підведення підсумків, а саме: нагородження учасників і прощання з гостями; самоаналіз проведеної програми; анкетування всіх учасників з подальшим аналізом; робота над удосконаленням програми.

До звіту необхідно додати сценарій, рекламу-повідомлення анімаційного заходу у тому виді, як воно було розроблено під час його організації.

Тема № 7. «Лікувально-оздоровчі місцевості та санаторно-курортні заклади регіону»

Загальні положення

Лікувально-оздоровчими місцевостями є природні території, що мають мінеральні та термальні води, лікувальні грязі, озокерит, ропу лиманів та озер, кліматичні та інші природні умови, сприятливі для лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань.

У структурі природно-рекреаційного потенціалу України чільне місце займають лікувальні мінеральні води. В цьому плані Карпати – це найперспективніший курортно-рекреаційний регіон України, який за запасами лікувальних мінеральних вод та різноманітністю їх фізико-хімічних властивостей не поступається всесвітньо відомим курортам, наприклад, Карпатським. У Карпатському регіоні нараховується до 800 джерел і свердловин, з добовим дебітом 57,5 млн. літрів. На території прикарпатських областей зареєстровано більше 200 мінеральних джерел, в Закарпатті – більше 500. Розвідані та затверджені запаси цих вод достатні для оздоровлення й лікування більш як 7 млн. чоловік на рік.

Регіон Українських Карпат завдяки потужному рекреаційному потенціалу та підвищеній потребі населення в бальнеологічному лікуванні й відпочинку може стати провідним рекреаційним регіоном як в нашій країні, так і на європейському континенті.

Санаторно-курортними є заклади охорони здоров'я, які розташовані територіях курортів і забезпечують надання громадянам послуг лікувального, профілактичного та реабілітаційного характеру з використанням природних лікувальних ресурсів.

Природно-лікувальними факторами виступають:

- вода: походження: привізана; назва родовища: Моршинське; назва води: "Джерело №6"; тип води за хімічним складом:

сульфатно-хлоридна магнієво-калієво-натрієва мінеральна вода; тип води за лікувальною характеристикою: лікувальна; вода використовується для питного лікування в бюветі.

- вода: походження: привізна; назва родовища: Моршинське; назва води: "Джерело №1" (свердловина №29а); тип води за хімічним складом: хлоридно-сульфатна натрієво-калієво-магнієва мінеральна вода; рівень мінералізації води: сильно мінералізована.

- лікувальні грязі (пелоїди): ділянка родовища пелоїдів: Куяльницький лиман; тип пелоїдів: сульфідні мулові; родовище привізних пелоїдів: Куяльник; форма застосування: грязьові аплікації, грязьові ректальні тампони, грязьові вагінальні тампони, парафінові аплікації, озокеритові аплікації, грязьові компреси, електрофорез грязьових розчинів, гальваногрязь, лікування бішофітом; пелоїди використовуються для надання бальнеопроцедур у бальнеокомплексі санаторно-курортного закладу.

У Чркаському регіоні функціонують санаторій Санаторій «Україна» (м. Черкаси), «Мошногір'я» (с. Будище Черкаського району), санаторій «Аквадар» (смт Маньківка), Санаторій «Світанок» (с. Свидівок Черкаського району).

4. КОНТРОЛЬ ЗА ПРОХОДЖЕННЯМ ПРАКТИКИ

Відповідальність за проходження і контроль практики покладаються на призначених керівників і керівника практики факультету управління торговельно-підприємницькою діяльністю.

Керівники практики:

- контролюють відвідування лекційних занять студентами під час теоретичного курсу та екскурсійно-пізнавальних занять;
- рекомендують студентам необхідну літературу, допомагають їй працювати;
- допомагають обрати або пропонують студентам тему для дослідження або розробки маршруту;
- розробляють графік виконання індивідуального завдання, доводять його до відома студентів, слідкують за його дотриманням;
- надають методичні рекомендації та контролюють процес написання підсумкової роботи;
- приймають звіт від студентів про результати виконання індивідуальних завдань (наприклад, опис пам'яток, складених біографічних та інших довідок, належним чином оформленого екскурсійного маршруту тощо) та проводять контроль засвоєння матеріалу у формі усного заліку;
- виставляють оцінку за практику.

5. СТРУКТУРА ПІДГОТОВКИ І НАПИСАННЯ ЗВІТУ З ПРАКТИКИ

Головний підсумковий документ з практики – письмовий звіт. Він повинний містити:

- титульний аркуш;
- перелік обов'язків практиканта;
- календарний графік проходження практики;
- основні положення техніки безпеки під час проходження практики;
- карту фактичного матеріалу – маршрути й бази стоянки;
- зміст;
- перелік умовних позначень (за необхідності);
- вступ із зазначенням методологічних складових практики – мети, завдань, цілей, методів досліджень;
- основну частину (складається з розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів. Кожний розділ починають з нової сторінки. У кінці кожного розділу формулюють висновки із стислим викладенням наведених у розділі наукових і практичних результатів, що дає змогу вивільнити загальні висновки від другорядних подробиць);
- висновки;
- список використаних джерел;
- додатки.

До змісту основної частини звіту варто включати наступні відомості.

1) *Організація подорожі*. В цій інформаційній частині звіту варто висвітлити питання підготовки до виїзного (польового) етапу практики; навести обґрунтування вибору території дослідження; особливості підготовки і туристичного тренування; особливості організації бази практики і життєдіяльності групи тощо.

2) *Перелік і характеристика туристично-екскурсійних маршрутів*, якими під час підготовчого і польового етапів практики проводилося збирання первинної краєзнавчої інформації. По кожному з них зазначаються лінія маршруту, його загальна протяжність, точки і характер спостережень на маршруті, найважливіші природні і суспільно-географічні об'єкти, що відвідувалися, спосіб переміщення групи окремими ділянками (пішохідний, автомобільний, гужовий тощо), способи подолання перешкод на маршруті. Наводиться картосхема лінії маршруту, ілюстрації, що підтверджують перебування бригади у маршруті.

3) *Відомості про район дослідження на практиці і результати географо-краєзнавчого дослідження*. Ця частина звіту, що ґрунтується на власних спостереженнях і висновках бригади, матеріалах, зібраних під час особистих маршрутних і стаціонарних спостережень тощо, містить:

3.1) загально-географічну характеристику району географо-краєзнавчих досліджень;

3.2) характеристику місцевості з описом досліджуваних природних особливостей;

3.3) суспільно-географічну характеристику району із відомості про населення, населені пункти і транспортне сполучення між ними; визначні місця; туристську характеристику;

3.4) історико-культурний аналіз місцевостей, що досліджувалися під час практики.

При висвітленні зазначених питань необхідно максимально використати наявну літературу та картографічний матеріал по району досліджень, результати соціологічних опитувань, особисті дослідження. В тексті звіту обов'язково подаються посилання на інформаційні джерела згідно із їх порядковою нумерацією у списку інформаційних джерел до звіту, з яких запозичуються певні відомості та матеріали.

4. *Анімаційна практика в туризмі.* Цей розділ звіту повинний містити інформацію щодо анімаційного заходу, який розробляла, організувала і проводила бригада студентів під час польового етапу практики. Тут необхідно навести обґрунтування типу і форми організації заходу, його важливості, висвітлити методологічні аспекти заходу (його ціль, завдання), залучене обладнання тощо. Важливою складовою цього розділу у звіті є самоаналіз ефективності і якості проведеного бригадою анімаційного заходу із чітким зазначенням тих моментів, які вдалося реалізувати і отримати відповідний позитивний ефект, і тих моментів, які не вдалося реалізувати під час проведення заходу. Або які мали низьку ефективність. Сценарій самого заходу і усі супровідні до нього матеріали (реклама, роздатковий матеріал тощо) наводяться у відповідному додатку до звіту.

У висновках до звіту підбиваються підсумки практики, робляться висновки щодо здобутих знань, вмінь і навичок, дається конкретна оцінка методик здобуття краєзнавчої інформації, їхньої ефективності; наводяться рекомендації для інших груп щодо організації практики.

Список використаних інформаційних джерел – літературні джерела, карти, інтернет-ресурси, використані як під час підготовки до практики, так і при складанні звіту, наводяться у кінці звіту.

Додатки можуть вміщувати списки особистого та групового спорядження; склад похідної аптечки та ремонтного набору; рекомендації щодо підбору спорядження та інвентарю. У додатках до звіту обов'язково уміщують усі бланки, картки і паспорти об'єктів і явищ, які заповнювалися під час безпосередніх досліджень на місцевості, заповнені анкети соціологічного опитування місцевих жителів. До звіту додається розроблений сценарій анімаційної програми та усі супровідні до нього матеріали (реклама, роздатковий матеріал тощо). Також у додатку вміщують фотозвіт (можливо на електронному носі). Обов'язково до звіту бригади додаються польові щоденники кожного студента – члена бригади.

Приклад оформлення титульної сторінки звіту, а також приклад можливого змісту звіту з краєзнавчої практики наведений у додатках Б і В цього посібника.

Додатки оформлюють як продовження звіту, розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті звіту. Кожний додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки.

Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток» і велика літера, що позначає додаток (наприклад, «Додаток А»). Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, І, ї, Й, О, Ч, Ь. Один додаток позначається як додаток А.

Текст кожного додатка за необхідності може бути поділений на розділи й підрозділи, які нумерують у межах кожного додатка. У цьому разі перед кожним номером ставлять позначення додатка (літеру) і крапку, наприклад,

«Додаток А. 2» – другий розділ додатка А; «Додаток В. 3.1» – перший підрозділ третього розділу додатка В. Ілюстрації й таблиці, розміщені в додатках, нумерують як окремі додатки (або підрозділи додатків).

Звітність та контролю рівня засвоєних вмінь і навичок за підсумками практики.

Навчальна практика передбачає наступні формизвітності:

1. Студент зобов'язаний представити щоденник проходження практики, в якому мають бути відображені всі складові практики та план-конспект індивідуального дослідження.

2. Упродовж трьох днів після закінчення практики студент (група студентів) зобов'язаний подати керівнику групи звіт та виконане індивідуальне завдання, наприклад у вигляді надрукованого екскурсійного маршруту. Маршрут має бути складений на належному рівні, відповідати всім вимогам. Звіт повинен мати наскрізну нумерацію сторінок. Аркуші звіту мають бути зшитими.

3. Керівник практики перевіряє звіти та рівень оволодіння студентами теоретичним матеріалом та практичними навиками та виводить диференційовану оцінку.

Система оцінювання:

- робота на об'єктах практики, складання план у дестинації – 30 балів;
- індивідуальна робота – 40 балів;
- захист звіту з практики – 30 балів.

Отримання здобувачами оцінки з краєзнавчо-туристичної практики передбачає проведення кожним студентом захисту практики у формі відкритого захисту представленого звіту.

6. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ

Підсумком набутих здобувачами під час практики знань та практичних навиків є індивідуальне краєзнавче дослідження (або участь у спільному проєкті з іншими установами – базами практики, самостійно розроблений екскурсійний маршрут тощо), оцінене керівником групи, а також підтвердження знань (усне опитування), набутих під час практики.

Підтвердженням успішного проходження здобувачем практики, тобто якісне засвоєння програми практики та оволодіння практичними навиками, виконання на належному науково-методичному рівні індивідуального завдання, є отримання позитивної оцінки.

Керівник практики інформує кафедру щодо фактичних термінів початку і закінчення практики, складу групи студентів, які пройшли практику, їх дисципліни, стану охорони праці і протипожежної охорони на базі практики, а також з інших питань організації та проведення практики.

Методи контролю.

Захист індивідуальних завдань (складання бібліографії, звіт про характеристику виявлених пам'яток, звіт про зібрану інформацію та складання відповідних матеріалів, підготовка технологічної карти екскурсії, тексту екскурсії, паспорту краєзнавчого об'єкта, підсумкової звітної документації практики тощо).

7. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Процес оцінювання знань здобувачів включає перевірку керівниками звіту з практики та його захист перед комісією, де здобувач повинен охарактеризувати виконану роботу.

Під час захисту оцінюються:

- 1) повнота виконання програми практики та індивідуального завдання;
- 2) відповіді студента на поставлені запитання.

**Таблиця відповідності шкали оцінювання ECTS
за національною системою оцінювання**

За шкалою ECTS	За національною шкалою		Кількість балів
	прописом	цифрою	
A	відмінно	5	90-100
B	дуже добре	4	82-89
C	добре	4	74-81
D	посередньо	3	64-73
E	задовільно	3	60-63
FX	незадовільно	2	35-59
F	незадовільно	2	0-34

Критерії оцінки діяльності здобувачів вищої освіти під час практики 90 – 100 балів – А («відмінно») ставиться в тому випадку, коли: робота за програмою практики здійснена практикантом на високому рівні; практикант проявив себе як організований, сумлінний, творчий під час виконання різних видів роботи, знає і вміє застосовувати у практичній діяльності сучасні технології і нові інформаційні засоби, користується повагою

та авторитетом серед колективу бази практики, методистів, керівників практики; здав у визначений термін документацію, оформлену на високому рівні.

82 – 89 балів – В («дуже добре») ставиться в тому випадку, коли робота за програмою практики здобувачем вищої освіти проведена на достатньому рівні; були допущені незначні помилки у період проходження практики, але були самостійно виправлені; практикант не допускав недисциплінованості, 12 байдужості, шаблонності на всіх ділянках роботи; про його діяльність добре відзивалися в колективі, в якому він перебував у період проходження практики; подав у визначений термін правильно оформлену документацію.

74 – 81 балів – С («добре») ставиться в тому випадку, коли робота за програмою практики проведена на достатньому рівні; практикант допускав незначні помилки при виконанні завдань практики, проте не завжди міг самостійно їх виправити або пояснити у процесі аналізу; у ході практики був дисциплінованим, виконавчим, самостійним, критичним на всіх ділянках роботи, одержав добрі відгуки колективу бази практики, методистів, керівника; подав вчасно документацію, у яку можуть бути внесені незначні доповнення і виправлення за вказівкою групового керівника практики.

64 – 73 балів – D («посередньо») ставиться в тому випадку, коли робота за програмою практики проведена на задовільному рівні; здобувач вищої освіти проявив себе як організований, дисциплінований, але недостатньо самостійний та ініціативний; загальна характеристика діяльності практиканта у період проходження практики одержала позитивні відгуки; із невеликим запізнення подав документацію.

60 – 63 балів – Е («задовільно») ставиться здобувачу вищої освіти в тому випадку, коли робота проведена на задовільному рівні; проявив себе як недостатньо організований і дисциплінований, безініціативний; загальна характеристика діяльності на базі практики практиканта з боку керівників практики – «задовільна»; подав невчасно документацію, яка потребує доповнень і виправлень.

35 – 59 балів – FХ («незадовільно»). Відсутня систематичність у роботі практиканта. Роботу, передбачену програмою з практики, виконав на низькому професійному рівні, допускав помилки, пов'язані зі знанням теоретичного матеріалу та виконанням практичних завдань. Отримав негативний відгук про роботу чи незадовільну оцінку при складанні заліку за практику, але за певних умов може повторно пройти практику і отримати позитивну оцінку. Подав документацію з великим запізненням, допустив значні помилки в її оформленні.

0 – 34 балів – F («незадовільно»). Практикант не виконав програми практики і отримав незадовільну оцінку при складанні заліку за практику.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» від 18 листопада 2003 р. № 1282-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1282-15#Text>
2. Афанасьєв О.С., Троценко О.В. Краєзнавча практика: навчальний посібник. Д. : Моно-Літ, 2011. 126 с.
3. Афонченкова Т.М. Менеджмент і маркетинг туризму: навчальний посібник. К. : Видавництво Ліра-К, 2012. 364 с.
4. Богатирьова Г.А., Головань М.Г., Горіна Г.О., Литвинова-Головань О.П., Снігур К.В., Крижимінська Є.Г. Спеціалізований туризм: навчальний посібник. [2-е вид., переробл. та доповн.]. Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2020. 270 с.
5. Браславська О.В. Краєзнавство і туризм: навчальний посібник. Умань : Візаві, 2014. – 214 с.
6. Браславська О.В. Краєзнавство і туризм: навчальний посібник-практикум. Умань : Візаві, 2014. – 83 с.
7. Брич В.Я. Організація туризму: підручник / за заг. ред. д.е.н., проф. В.Я. Брича. Тернопіль : ТНЕУ, 2017 448 с.
8. Вишневська О.О., Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І. Туристичне країнознавство: підручник. Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2011. 756 с.
9. Галасюк С.С., Нездоймінов С.Г. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навчальний посібник. К. : Центр учбової літератури, 2013. 178 с.
10. Герасименко В.Г., Замкова А.В. Організація транспортних подорожей і перевезень туристів: навчальний посібник. Харків : Бурун Книга, 2011. 112 с.
11. Дем'янчук Г.С., Дем'янчук Б.Г., Дем'янчук А.Г. Українське краєзнавство: сторінки історії / за ред. М.М. Дубини. К. : Просвіта, 2006. 293 с.

12. Історичне краєзнавство: навчальний посібник / укладач: О.В. Лісовська. Умань : Жовтий О.О., 2016. 245 с.

13. Історичне краєзнавство: навчальний посібник / укладач: О.В. Лісовська. Умань : Візаві, 2017. 207 с.

14. Історичне краєзнавство: навчально-методичний посібник / укладач: З.О. Возна. Умань : Софія, 2007. 158 с.

15. Карягін Ю.О. Маркетинг турпродукту: підручник. К. : Кондор, 2009. 394 с.

16. Краєзнавство Черкащини: збірник: науково-популярне видання Черкаської обл. організації національної спілки краєзнавців України / редкол.: В.М. Мельниченко, М.І. Борщ, Т.А. Клименко [та ін.]. Черкаси : Вертикаль, 2013. 247 с.

17. Летуновська Н.Є., Люльов О.В. Маркетинг у туризмі: підручник. Суми : Сумський державний університет, 2020. 270 с.

18. Маланюк Т.З. Краєзнавство і туризм: навчальний посібник. [2-ге вид.]. Івано-Франківськ : [І.О. Іванців], 2010. 199 с.

19. Маланюк Т.З. Туристичне краєзнавство: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ : Фоліант, 2014. 120 с.

20. Мальська М.П., Бордун О.Ю. Організація та планування діяльності туристичних підприємств: теорія та практика: навчальний посібник. К. : Центр учбової літератури, 2012. 248 с.

21. Мальська М.П., Мандюк Н.Л. Основи маркетингу у туризмі: підручник. К. : «Центр учбової літератури», 2016. 336 с.

22. Мельниченко О.А., Шведун В.О. Особливості розвитку індустрії туризму в Україні: монографія. Харків : Вид-во НУЦЗУ, 2017. 153 с.

23. Панкова Є.В. Туристичне краєзнавство: навчальний посібник. [3-тє вид., переробл. та допов.]. К. : Альтерпрес, 2009. 351 с.

24. Петранівський В.Л., Рутинський М.Й. Туристичне краєзнавство: навчальний посібник / за ред. Ф.Д. Заставного. [2-ге вид., виправлене]. К. : Знання, 2008. 575 с.

25. Правик Ю.М. Маркетинг туризму: підручник. К. : Знання, 2012. 303 с.

26. Скрипченко І.Т. Інноваційні технології в туризмі: навчальний посібник. Дніпро : Журфонд, 2021. 137 с.

27. Тімець О.В. Краєзнавство і туризм: посібник для студентів, вчителів з/о шкіл і позашкільних установ. Київ : Знання, 1999. 120 с.

28. Тімець О.В. Краєзнавство. Рекреація. Туризм: навчальний посібник-практикум. [Вид. 2-ге, доп.]. Умань : Візаві, 2010. 75 с.

29. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія. К. : КНТЕУ, 2012. 536 с.

30. Туристична діяльність в Україні. Сайт Державної служби статистики України URL :https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/tur.htm

31. Туристичне краєзнавство: науково-методичний посібник для студентів спеціальності «Туризм» (денна та заочна форма навчання). Умань : ПП Жовтий, 2011. 122 с.

32. Уривалкін О.М. Історичне краєзнавство: навчальний посібник. [2-ге вид., стереотипне]. К. : КНТ, 2008. 294 с.

33. Холловей Дж. К. Туристический маркетинг. К. : Знання, 2008. 575 с.

Красназнавча анкета про населений пункт (об'єкт туризму)

1. Адреса: село сільської (селищної) ради, район, область.
2. Кількість мешканців.
3. Кількість будинків.
4. Давні назви населеного пункту. Коли і чому змінювалися?
5. Географічна характеристика і координати.
6. Перша письмова згадка (посилання на джерело).
7. Легенди і перекази про походження назви.
8. Відомості про навчальні заклади, установи і підприємства, заклади культури, церкви, пам'ятки історії та культури.
9. Відомості про музейні заклади (час заснування, характеристика фондів та експозиції).
10. Відомості про відомих людей минулого.
11. Цікаві сучасні особи.
12. Окремі історичні події, важливі для села і мешканців.
13. Відомості про репресованих окупаційними і тоталітарними режимами.
14. Відомості про жителів, що загинули під час Другої світової війни.
15. Які свята і обряди найбільш характерні?
16. Чи були поруч зниклі населені пункти (назви, історія, причини зникнення)?
17. Які географічні об'єкти є навколо (річки, озера, гори, долини тощо)?
18. Які ремесла і промисли відомі у селі?
19. Чи згадується село в художній літературі та образотворчому мистецтві?
20. Інші відомості, документи, фотографії, ілюстрації, карти тощо.

План
вивчення краєзнавчого музею

1. Назва, час заснування, адреса (область, район, місто, село).
2. Хто стояв у витоках створення закладу.
3. В якому приміщенні знаходиться?
4. Кількість одиниць зберігання, назвати колекції та раритетні експонати.
5. Структура експозиції: про що розповідають зали.
6. Види діяльності музею: лекції, клуби, диспут-клуби, виставки, конференції, видавнича діяльність тощо.
7. Відвідування музею (кількість екскурсантів та їх склад).
8. Додатки.
9. Дата складення «_»_____200 р.
10. П.І.Б. та підпис особи яка склала паспорт.

Додаток Б

Титульний лист звіту з навчальної практики

ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТОРГОВЕЛЬНО-
ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ТА МИТНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ**

Кафедра туризму

ЗВІТ

**з навчальної практики
«Красназавчо-туристична діяльність»**

Здобувач/ка 2 курсу, групи

Спеціальності 242 «Туризм і рекреація»

Керівник практики від університету

Прізвище, ім'я та по батькові

Харків – 20__

Додаток В

Форма щоденника проходження практики

ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЩОДЕННИК НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ
«Красознавчо-туристична діяльність»

здобувача _____

(прізвище, ім'я, по батькові у родовому відмінку)

Факультету управління торговельно-підприємницькою
та митною діяльністю

Кафедри туризму

Освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр

Галузі знань 24 «Сфера обслуговування»

Спеціальність 242 «Туризм і рекреація»

Курсу ____, групи _____

Висновок керівника практики

Під час проходження практики студент(ка) *постійно / періодично* відвідував(ла) заняття та заходи, *успішно / в основному* виконав(ла) завдання, передбачені тематичним планом, *вільно / в основному володіє / орієнтується* в пройденому матеріалі

та заслуговує на оцінку «_____»

Керівник практики